

Међународни центар књижевности за децу
ЗМАЈЕВЕ ДЕЧЈЕ ИГРЕ

БИБЛИОТЕКА
Књижевности за децу у свешћу

ШАПНИ ТАКО ТРИ ПУТА...
Бајке, приче, предања и легенде
словенских народа
(избор)

Уредница издања
Душица Мариновић

ШАПНИ ТАКО ТРИ ПУТА...

Бајке, приче, предања и легенде
словенских народа
(избор)

Нови Сад, 2021.

*Текле реке, свака по својој:
нека на истоку,
нека на западу,
а нека с планине право у море.
Па, и куда би?*

Гроздана Олујић
(из бајке *Небеска река*)

Баш тако, драги читаоче!

Текле реке, па и даље теку и то реке мисли, речи, реченица и лепих прича у овој књизи право у бистро море древног словенског народног стваралаштва. Збирка је настала заједничким радом пријатеља Змајевих дечјих игара из разних крајева и са разних страна наше плаве кугле. Сарадници на припреми овог драгоценог издања, а више их је од педесеторо, предавачи су, професори, асистенти, студенти, књижевници, преводиоци, учитељи, васпитачи, лектори, илустратори, библиотекари, дизајнери, графички уредници, а свакако велики и искрени посвећеници уметности, литератури и нежном свету детињства.

Они верују у бајке, легенде, записе и чуда.

Придружи им се, читај одабране приповести и не заборави да потом, барем понекад, *шайнеш шако, шри њуша...*

Душица Мариновић

САДРЖАЈ

Душица Мариновић, Баш тако, драги читаоче!	5
<i>Белоруско народно сѝваралашѝво</i>	
Видарка	9
Златно јабуково дрво	13
<i>Бошњачко народно сѝваралашѝво</i>	
Ћело	20
Капа невидимка	23
<i>Буџарско народно сѝваралашѝво</i>	
Болестан здравог носи	30
Прича о бурету	35
Торба са златницима	37
<i>Кашујско народно сѝваралашѝво</i>	
Бајке о потопљеним и уклетим звонима	43
Бајке о новцу који се суши	46
<i>Лужичкосрѝско народно сѝваралашѝво</i>	
Стари војник	50
<i>Македонско народно сѝваралашѝво</i>	
Лоша мисао болест рађа	62
Три царевића и три златне јабуке	65
Цане и змај	68
Човек на камену и змија	71

<i>Пољско народно сиваралаштво</i>	
Морско око	73
Рушигора и Вадихраст	77
<i>Русинско народно сиваралаштво</i>	
Косци и велика змија	81
Пасторка Хањча	85
Чаробни млин, мотка и столњак	90
<i>Руско народно сиваралаштво</i>	
Две сестре	95
Сребрни тањир и зрела јабука	101
<i>Словачко народно сиваралаштво</i>	
Три брата врана гаврана	109
Бајка о три гроша	117
<i>Словеначко народно сиваралаштво</i>	
Бабин зуб	123
Зрно хељде	125
Крај Матјаж и девојчица	127
<i>Српско народно сиваралаштво</i>	
Гвоздени човек	132
До Златног Расуденца	139
<i>Украјинско народно сиваралаштво</i>	
Летећа лађа	152
<i>Хрватско народно сиваралаштво</i>	
Легенда о клечким вештицама	168
Пепељко	169
<i>Црногорско народно сиваралаштво</i>	
Сунчарева мајка	175
<i>Чешко народно сиваралаштво</i>	
Језинке	181
Отесанко	187

ЛОША МИСАО БОЛЕСТ РАЂА

(Македонско народно стваралаштво)

Једном једној од царевих кћери од неке лоше мисли припаде мука. Лечили је сви царски видари и нико да јој нађе лека. Из дана у дан бивало јој је све горе и она, наочиглед дворјана, поче лагано да копни. Један стари лекар, на кога је свет већ заборавио и ког нико више није позивао, рече у себи: „Чекај мало, а да одем ја до царева кћери, да видим каква је та њена болест и да је излечим?” И тако он оде и представи се царевој кћери. Након што ју је о болести пропитао – нађе јој и лека.

– Многи су вас видали – рече старац – и давали вам лековито биље, и опет вам нису помогли, кћери. Излечићу вас ја и без биљака, а ви ме се сетите понекад па реците: „Бог да опрости старом лекару што ме је и без лековитих трава излечио”.

– О, деда – рече царева кћи тужно – ако можеш да ме излечиш, рећи ћу своме оцу да те постави за првог исцелитеља у читавом царству и богато ћу те наградити.

Када чу те речи, старац оде кујунцији и да да се направи позлаћени прстен-печатњак на којем су биле

угравирани речи: „Све што је икада било – прошло је, и све што ће икада бити – проћи ће”. И однесе прстен царевићки и стави јој га на прст.

– Ово овде вам је лек, Ваше височанство – рече стари лекар. – Свакога сата и свакога дана, кад год вас нека лоша мисао обузме и тишти, отпевајте ове речи и промислите о њима. Ако тако будете чинили, певали и размишљали, за четрдесет дана бићете здрави кô дрен, у то вас уверавам и кунем вам се својом чашћу. А ако се не излечите, ево, скратите ме за главу.

И стварно, царева кћи опоравила се за четрдесет дана. И тако старом лекару учинила велику част.

Зайисао Марко Цейенков

Одабрала и са македонској превела Јованка Денкова

Илуcтpација: Нађа Мазалица

ТРИ ЦАРЕВИЋА И ТРИ ЗЛАТНЕ ЈАБУКЕ

(Македонско народно стваралаштво)

Имао један цар три сина, а у царском врту три јабукова стабла која су сваке године рађала по једну позлаћену јабуку. Међутим, дуги низ година није имао среће да узбере ниједну, јер би неко из земље излазио и јабуке односио.

Цар на крају нареди свом најстаријем сину да оне ноћи када јабука дозрева пази, како их тајанствено створење не би убрало.

Царевић оде да јабуку чува, али како мину поноћ, он заспа. Кад се пробудио, јабука није било.

Следеће године цар средњем сину даде исти задатак. Али ни средњи син није успео да јабуке сачува.

Треће године цар нареди најмлађем сину да чува јабуке. Да не би заспао после поноћи, најмлађи царевић посече свој мали прст, тако да од болова не склопи ока и тако сачува јабуке.

Док је вребао, угледа прелепу девојку где долази да убере јабуку. Не часећи часа, он скочи да је ухвати. Девојка потрча, он за њом, девојка сиђе у некакав бунар, а момак за њом. Спустила се дубоко и он је тамо сустиже.

– Ој, момче, шта си наумио, да ме ухватиш? Хоћеш ли ме за невесту? Ако ме волиш, узми ме, јер и ја тебе волим, ти си једини јуначки сачувао јабуке.

– Повео бих те, девојко, али имам два старија брата, прво треба они да се жене, а тек онда ја – рече.

– Па, добро – рече девојка – имам ја две старије сестре, па оне могу за твоју браћу поћи.

Узе она царевића за руку, одведе га сестрама и рече шта јој се догодило. И сестре се сложе. Царевић се попе на површину земље, оде код браће и рече им да их је заручио са девојкама из подземља. Међутим, када дођоше до бунара, да у њега сиђу, царски синови видеше да су се степенице урушиле. Узеше неки конопцац, па га вежу и спусте се доле. Момак оде код девојака, старију свеза ужетом и тако је извукоше. Тако учини и са средњом. На крају веза и најмлађу, своју вереницу.

– Слушај ме – рече она – твоја браћа ће ме извући, али се плашим да тебе не оставе овде доле, пошто сам ја лепша од мојих сестара, па браћа могу да ти позавиде што ћеш баш ти мене добити. Ево ти ово огледало, па ако останеш овде, огледај се у њему и из њега ће изаћи црни Арапин и питаће те шта желиш. А ти му реци нека те однесе горе, на земљу, и он ће тако учинити.

И заиста, све се тако догоди. Пошто га је Арапин изнео горе, на земљу, најмлађи царевић оде кући и виде свог старијег брата како се спрема да се ожени најмлађом сестром, јер она беше лепша од средње, а старију сестру спремао је да му буде служавка. Кад

видеше најмлађег брата, старија се браћа постидеше зла које су му учинила, уместо да му чине добро. И поред свега, он им не узврати злом, већ им све опрости. Сва тројица узеше себи по једну сестру којом се оженише и сви остадоше да живе на двору, а цар нареди да после његове смрти најмлађи царевић буде цар и владар свима.

Зайисао Марко Цейенков

Са македонској ѓрревела Марџина Сјасевска

ЦАНЕ И ЗМАЈ

(Македонско народно стваралаштво)

У једној планини живео страشان змај. Био је зао према људима, пустошио им имања и сви су ишли цару да се жале. Много пута је цар наредио да страшног и снажног змаја убију, али њему ни метак ни пушка нису могли ништа. Краљ је због тога био очајан. Послао је проглас по целој царској земљи: онај ко нађе и убије змаја, добиће цареву кћер за невесту. Многи су младићи окушали срећу, али ниједан се није вратио жив. Један момак, не нарочито одважан, био је, међутим, врло лукав и mudar. Водила га је мисао о томе да ће – ако убије змаја – добити цареву кћер за жену.

– Мајко моја, нешто бих да те питам – рече Цане мајци. – Идем у лов на змаја и тако ћу се оженити царевом кћерком. Обогатићу се и избавити нас из овог јада и сиромаштва.

– Ух, ух, синко, Цане, шта ти би, кô Бога те молим? Што да идеш и млад да изгубиш главу? Зар ниси чуо, синко, да сви јунаци који пођоше да убију змаја страдаше? Нећеш ваљда и ти, сине, тако наивно да кренеш, па да ми се не вратиш? Не иди, синко, не иди, изгубићеш младост и оставићеш ме саму на свету да тугујем!

Цане не послуша мајку, већ само рече:

– Опрости ми, мајко и мирно спавај, јер отићи нећу али царски зет има да будем.

Тако рече мајци, па оде до цара да му тражи оружје којим ће убити змаја.

– Иди, Цане, наивно момче – рече му цар – иди, али не желим да змаја убијеш већ да ми га доведеш живог, у ковчегу, да се не уплашим, јер се јако бојим змајева. Тек тада ћу ти дати своју кћер за жену.

Цане се поклони цару и пође у планине да тражи змаја. Био је све ближе змајевом гнезду. Стаде пред вратима змајеве јазбине, шћућурен попут каквог сиромашка. Шетајући двориштем, змајева кћерка га опази, па га кроз капију упита:

– Шта радиш овде, дечаче? Зар се не бојиш змајева?

– Бојим се, сестро – рече Цане – али сиромаштво и глад доведоше ме пред ваша врата. Али, драга моја сестро, пусти ме унутра да те пазим, дај ми ручак па ћу ти бити слуга док сам жив, само ме сакриј да ме твоја мати не поједе!

Кад виде Цанета да плаче, змајева кћи се ражалости и пусти га унутра. Чим је ушао, Цане засуче рукаве, узне метлу и очисти целу кућу, да је све сијало. Када је змајева кћи видела како је Цане вредан, помисли: „Хвала ти, Боже, што си ми послао овог дечка да брине о мени и помаже ми у кући!”

Увече, змај-девојка сакри Цанета, да га змај-мајка по повратку из лова не поједе. После неколико дана, змајева кћи замоли мајку да не дира Цанета, али се њих две посвађаше и мала кћерка доби батине. Била је врло тужна, уплакана и усамљена. Веома љута на мајку,

рече у себи: „Е, мајко, мене најмлађу си истукла, зато има да одем до оца и кажем му да направи ковчег из ког нећеш моћи напоље!”

Цане за то дозна, па поче да размишља како да ухвати и убије змај-мајку. Смисли он шта му је чинити. Једне ноћи успе да се извуче из змајевог гнезда и пође у планину. Наиђе на рудара, који од њега затражи помоћ. Цане пристаде, поче да ради и ускоро у лицу постаде сав црн, као Арапин. Узе секиру и чекић и оде у шуму да сече дрва за змајев ковчег. Кад поче, зачу се снажан звук. Мајка-змај одмах оде у шуму, да види шта се догађа.

– Због чега сечеш то дрво, рудару? – упита Цанета.

– Цар је умро, а мене су послали као најмлађег да насечем дрва за његов ковчег, али не знам хоће ли одговарати. Молим те, тетка, уђи у њега и види да ли је добро.

Цанету пође за руком да је превари и она уђе у ковчег. Он залупи поклопац и закључа ковчег. Упрти га на раме и однесе цару пред ноге.

– Добар дан, велики царе, доносим ти змаја, а ти ми дај своју кћер за невесту! – рече Цане.

– Свака част, Цане, баш си јунак од мегдана и бићеш ми зет! – рече цар.

Тако је и било. Цане се ожени и постаде царски зет, а људи се заувек ослободише страшне змајске немани.

Зайисао Марко Цејенков

Са македонској превео Андреј Јанков

ЧОВЕК НА КАМЕНУ И ЗМИЈА

(Македонско народно стваралаштво)

Једног јесењег јутра, неки човек седео на камену у белим чакширама. Иако му је било хладно, док је разговарао са неким пријатељима није са камена устајао.

А под каменом беше змија и она рече камену:

– Хајде, мрдај, да се измигољим напоље и увучем се овом човеку под пету.

– Већ сам му се ја у срце увукао, змијо, немој и ти исто да чиниш.

Истини за вољу, пошто се хладноћа леденог камена увукла у човека, срце му се стегло и заболело га. Кад се мало прибра, човек устаде са стене, али после неколико сати смрт га узе к себи.

Зайисао Марко Цејенков

Са македонској превела Ивана Карова

Марко Цепенков (1829–1920) најпознатији је сакупљач македонског народног стваралаштва. Рођен је у Прилепу, у сиромашној породици, а услед тешке материјалне ситуације основну школу је похађао само годину дана, а потом наставио да учи кројачки занат. У периоду 1856–1857. почео је да проучава фолклористику и да сакупља народно стваралаштво. Опус његовог плодног рада обухвата више од 5500 пословица и изрека, 800 прича, 150 песама, 100 загонетки, 400 веровања и клетви, 300 благослова, 350 чаролија, 2900 снована и њихових тумачења, 70 дечјих игара, као и језичку и етнолошку грађу.

Јованка Денкова магистрирала је и докторирала на темама из књижевности за децу и младе на Филолошком факултету у Скопљу. Ради као редовни професор на Филолошком факултету Универзитета „Гоце Делчев“ у Штипу, на Одсеку за македонски језик и књижевност. Предаје Књижевност за децу и младе, Адолесцентску књижевност, Македонску књижевност 19. века, Европску цивилизацију, Историју македонске културе и цивилизације. Објавила је преко 200 научних и стручних радова у престижним међународним и националним часописима и учествовала на многим стручним скуповима и конференцијама.

Мартина Спасевска, студенткиња треће године Филолошког факултета, на Одсеку за македонски језик и књижевност, живи и ради у Штипу. Области њеног интересовања су: истраживање биографија познатих личности, глума, писање поезије и цртање.

Андреј Јанков дипломирао је на Одсеку за македонски језик и књижевност Филолошког факултета у Штипу. Објавио је збирку песама *Сунце у речи*. Члан је књижевних клубова у којима представља своје стваралаштво. Бави се дечјом књижевношћу, учествује на књижевним догађајима, пише поезију, прозу, есеје и хаику поезију.

Ивана Карова дипломирала је на Филолошком факултету у Штипу, на Одсеку за македонски језик и књижевност. Већ са четрнаест година објавила је своју прву књигу поезије *Најисано остијаје*, а неколико година касније и збирку кратких лирских прича *Голошиња душе*. Учлањена је у књижевни клуб у родним Кочанима, велика је љубитељка књижевности и неуморни прегалац на том пољу.